

Nr 288.

Av herr **Möller m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till kommunala flickskolor m. m.

Kungl. Maj:ts proposition nr 116 angående statsbidrag till kommunala flickskolor äsyftar att inom vårt lands undervisningsväsen giva åt flickundervisningen nya former, delvis även ett nytt innehåll. Det sätt, varpå denna uppgift tänkes löst, är emellertid ägnat att ur olika synpunkter ingiva synnerligen starka betänkligheter. Med hänsyn härtill och på grund av den uppmärksamhet, som av oss ägnades det föreliggande spörsmålet i samband med skolfrågans behandling vid 1927 års riksdag, har det synts oss nödvändigt att ställa hela problemet i en närmare belysning.

Tidigare överväganden.

Då vid 1918 års lagtima riksdag frågan om utredning rörande åtgärder för att statens undervisningsverksamhet måtte kunna utvidgas att omfatta jämväl den kvinnliga ungdomen motionsledes hade bragts under riksdagens prövning, framkom under de ganska vidlyftiga överläggningar, som i ärendet fördes inom första kammaren, från socialdemokratiskt håll det uppslaget, att de nuvarande privata flickskolornas uppgifter borde övertagas av läroanstalter, *vilka gemensamt upprätthållas av stat och kommun*. Samma tanke skymtar jämväl i de av dåvarande statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet uppdragna direktiven för skolkommissionens utredningsarbeten, då det angavs, att privatskolorna borde regelmässigt ombildas till *stats- eller kommunala skolor*.

Det organisationsförslag, som framgick av skolkommissionens arbete, uppbars emellertid helt av den tankegången, att den högre allmänbildande undervisningen borde utgöra en statens angelägenhet. I detsamma upptogs ett antal statliga flickläroverk, vilka avsågos övertaga de nuvarande privata flickskolornas uppgifter.

Vid remissbehandlingen av kommissionsförslaget vann likväl tanken på kommunala 6-klassiga flickskolor understöd. Så var förhållandet i det utlåtande, som den 14 november 1923 avgavs av skolöverstyrelsen. I det av generaldirektör Bergqvist den 21 december 1923 till Kungl. Maj:t överläm-

nade yttrandet, har i förbigående en liknande uppfattning kommit till uttryck, i det att vid sidan av de av skolkommissionen föreslagna flickskoltyperna »åtminstone tills vidare» utrymme ansetts böra beredas för en något friare ställning för vissa skolor såsom statsunderstödda kommunala eller enskilda.

I propositionen nr 116 till 1927 års riksdag uppehöll sig föredragande departementschefen vid ifrågavarande spørsmål och uttalade sig därvid för en närmare utredning av frågan. Därefter fortsatte departementschefen (sid. 148):

»Då emellertid förslag i detta avseende blivit framställt, anser jag mig böra påpeka, att om en organisation med kommunala flickskolor kommer till stånd, *densamma i stor utsträckning måste bli överensstämmande med de kommunala mellanskolornas. Ifrågavarande skolor böra alltså bygga på genomgången 6-årig folkskola,**) och kommun skall ansvara för skolas bestånd samt besluta om dess ekonomiska förhållanden. — — — — — För inträde i skolan skulle som antytts förutsättas kunskaper, motsvarande dem, som inhämtas i någon av folkskolans huvudformer. Skolan borde omfatta fem eller sex årsklasser, och statsbidrag borde utgå med samma belopp och efter i huvudsak samma grunder som nu gälla i fråga om kommunal mellanskola.»

En närmare utformning erhöll tanken på kommunala flickskolor i de motioner, som i anledning av förenämnda proposition avgåvos av Gustav Möller m. fl. (I: 254) och P. Albin Hansson m. fl. (II: 417). I desamma yrkades nämligen, att ett ordinarie förslagsanslag till dylika skolor av 15,000 kronor skulle anvisas, och i samband därmed påkallades särskilt beslut angående skolans ekonomiska och organisatoriska förhållanden. Ur motiveeringen för detta yrkande må följande framhållas:

»Den ändamålsenligaste formen härför torde vara den i propositionen anvisade, ekonomisk samverkan mellan stat och kommun vid anordnande av *kommunala flickskolor. I väsentlig anslutning till den principiella ståndpunkt departementschefen intagit till denna fråga torde dylik läroanstalt kunna organiseras såsom en femårig skola, byggande på den sexklassiga folkskolans sjätte klass.* Med hänsyn till vad under utredningsarbetet framkommit, torde en så organiserad flickskola kunna väntas leda fram till i huvudsak *det bildningsmål, som realskolan avser att bibringa*, och den nuvarande flickskolor tillkommande friheten från avgångsexamen kunna upprätthållas.»

Den av departementschefen och motionärerna intagna ståndpunkten vann riksdagens gillande, ehuru riksdagen icke ansåg sig böra fatta definitivt beslut i saken och anslå medel för ändamålet. Riksdagen anförde härvid i skrivelse nr 262 sid. 72 följande:

»*Mot en tillämpning i huvudsak av de allmänna grundlinjer för den kom-*

*) Samtliga kursiveringar gjorda av oss.

munala flickskolans organisation m. m., som angivits såväl av departementschefen som av motionärerna, har riksdagen intet att erinra.»

Riksdagen hemställde ock, att Kungl. Maj:t »täcktes till 1928 års riksdag, med beaktande av de synpunkter riksdagen här ovan anförde och efter verkställd utredning, framlägga dels förslag om inrättande av kommunala flickskolor, dels ock en plan för inrättande av högre flickläroverk i enlighet med vad riksdagen i det föregående angivit».

Den utredning, som riksdagen sålunda förutsatte böra komma till stånd före definitiva besluts fattande, uppdrogs i enlighet med Kungl. Maj:ts beslut den 18 juni 1927 åt tre sakkunniga, vilka den 31 oktober 1927 avgåvo betänkande. I detta betänkande utformades den kommunala flickskolans organisation i flera betydelsefulla avseenden på ett sådant sätt, att densamma framträdde vitt skild från vad som under riksdagsbehandlingen avsågs och påkallades. Då emellertid de brister, som vidlåde sakkunnigutredningen, ytterligare utökade, återfinnas i det på grundval av denna utredning utarbetade regeringsförslaget, torde det knappast vara erforderligt att i detta sammanhang särskilt uppehålla sig vid desamma. Här må allenast erinras därom, att i det utlåtande som av skolöverstyrelsen avgavs över berörda betänkande, vissa av de ifrågakvarande konstitutiva bristerna påyrkades undanröjda.

Inom överstyrelsen framträdde emellertid på flera viktiga punkter delade meningar. Det är karakteristiskt för handläggningen av detta ärende, att den kungl. propositionen i sin redogörelse för remissbehandlingen lämnar riksdagen i okunnighet härom.

Innan vi övergå till en kritisk granskning av det föreliggande förslaget, torde det vara av vikt att i korthet klargöra

innebörden av det av 1927 års riksdag fattade principbeslutet.

I detta avseende måste i fråga om det bildningsmål, som den kommunala flickskolan skulle förverkliga, uppmärksammas, att man ansett böra närmast överensstämja med det, som hittills fullföljts av den s. k. åttaklassiga flickskolan, och sålunda i huvudsak motsvara det som realskolan uppställer. Härigenom ville man tillika fastslå, att skolan skulle kunna tjänstgöra såsom underlag för gymnasiestudier, en synpunkt som även annorledes kom till uttryck.

Beträffande det betydelsefulla spørsmålet om anknytningen till folkskolan konstaterar man fullständig överensstämmelse mellan 1927 års proposition, motionärerna samt riksdagen därutinnan, att anknytningen skall ske *uteslutande till folkskolans sjätte klass*.

Vad angår skolkursens längd, har riksdagsskrivelsen hållit frågan öppen, huruvida skolan skulle vara endast 5-klassig eller om vid sidan av denna

organisationstyp även en sexklassig skola skulle förekomma. Och det kan erinras i detta sammanhang, att riksdagen funnit den föreliggande angelägenheten böra bedömas under hänsyntagande till den samtidigt prövade frågan om inrättande i vissa större städer av särskilda statsläroverk för flickor.

Slutligen vilja vi bemärka, att skolans ekonomiska förhållanden ansetts kunna regleras i nära anslutning till de kommunala mellanskolorna.

Sammanfattningsvis kan alltså i fråga om innebörden av 1927 års riksdags ständpunktstagande fastslås,

att den kommunala flickskolan såsom allmänbildningsskola bör leda till ett mål, som i huvudsak motsvarar det genom realexamen vitsordade,

att skolan skall anknyta till folkskolans sjätte klass och omfatta 5 eller 6 årsklasser,

att skolan skall organiseras med beaktande av att ordnande övergångsmöjligheter till gymnasium öppnas, samt

att de ekonomiska förhållandena skola regleras i enlighet med i tillämpliga delar den ordning, som gäller om den kommunala mellanskolan.

Då beträffande vissa av de här angivna punkterna 1928 års proposition söker giva åt riksdagens ställningstagande en annan innebörd, torde det vara av vikt att erinra därom, att vederbörande departementschef under debatterna (första kammarens protokoll nr 31 sid. 61) klart och otvetydigt sanktionerade den tolkning, som här framlagts. Han anförde nämligen bland annat.

»Den enda punkt, där utskottet ställt sig avvisande, hänför sig till de realskolelinjer, som Kungl. Maj:t velat räkna med vid ett antal flickskolor. Jag förstår emellertid utskottets skäl för detta ständpunktstagande, men kan icke helt gilla det. Jag uttalar emellertid den förhoppningen, att kommunala flickskolor, särskilt anpassade för sin speciella uppgift, snarast möjligt skola komma till stånd, *varigenom de studiemöjligheter, Kungl. Maj:t velat bereda flickorna genom det förslag, utskottet icke velat biträda, komme att bliva tillfinnandes.*»

Genom detta uttalande har alltså en omisstyddbar bekräftelse i mycket betydelsefulla punkter vunnits på riktigheten av de slutsatser, som ovan angivits. Föredragande departementschefen har vid skolfrågans behandling i riksdagen den 18 maj 1927 varit fullt övertygad därom, att den kommunala flickskolan skulle i likhet med de föreslagna realskolelinjerna anknyta uteslutande till folkskolans sjätte klass, att dess bildningsmål skulle i huvudsak sammanfalla med realskolans och att, på sätt fallet är med realskolan, ordnad övergång till gymnasiet skulle beredas.

Det har sitt stora värde att hava i minnet dessa tre av föredragande departementschefen fastslagna grundsanningar, då man övergår att taga del av vad som i dessa punkter uttalas i 1928 års proposition.

Flickskolans bildningsmål.

Redan vid studiet av den framställning av den föreslagna kommunala flickskolans mål, som lämnas å sid. 9—13 av propositionen, stadgar sig den uppfattningen, att departementschefen numera företräder en helt annan grundsyn än den, som vägledde honom under fjolårets skoldebatt. Det lär icke kunna bestridas, att den hittills tillämpade anordningen med s. k. normalskolekompetens, en kompetens, som riksdagen aldrig varit satt i tillfälle att pröva, helt föranletts av 1904 års beslut om anordnande av real-skolexamen. Att sagda kompetens i realiteten innebär lägre krav i de matematisk-naturvetenskapliga och något högre krav i de humanistiska ämnena än realskolexamen skänker, kan givetvis icke jäva det faktum, att flickskolans allmänna bildningsmål hittills i princip närmast anslutit sig till realskolans och alls icke till gymnasiets. Den skiljaktighet, som inför den allmänna meningen består mellan flickskolans och realskolans sätt att tillgodose angivna bildningsmål, ligger för visso icke på det teoretiska planet. Den betingas av den praktiska inriktning på kvinnans ställning i hemmet, som flickskolan på grund av sin längre kurs kunnat skänka sina lärjungar genom att bereda stort utrymme åt de i ämnet husligt arbete ingående grenarna kvinnlig slöjd och hushållsgöromål. Häri ligger den väsentliga karaktärsskillnaden och ingalunda i *omfånget* av den teoretiska allmänbildningen eller sättet för dess meddelande.

Anknytning till folkskolan och antal klasser.

I det föregående hava vi uppvisat, att den kommunala flickskolans anknytning till sjätte folkskoleklassen — och *uteslutande* till denna — utgjorde en av huvudpunkterna i 1927 års principbeslut. Detta faktum, för övrigt vitsordat av både de sakkunniga och skolöverstyrelsen, lär sannfärdeligen icke kunna förnekas. När departementschefen nu för egen del går att intaga en helt annan ståndpunkt, vilken principiellt sammanfaller med den, som hävdades av reservanterna inom 1927 års skolutskott, *men av båda kamrarna underkändes*, söker han sitt formella stöd i det förhållandet, att, det i 1927 års proposition gjorda bindande uttalandet, som han säger, haft till »förutsättning, att den då ifrågavarande reformen komme att verkställas i huvudsak efter av mig i samma anförande närmare angivna allmänna riktlinjer. Nu har emellertid denna fråga inträtt i ett nytt läge, sedan genom riksdagens beslut väsentliga ändringar vidtagits i de av Kungl. Maj:t på mitt tillstyrkande framlagda förslagen.» På denna ohållbara grund bygger departementschefen den uppseendeväckande konklusionen »*Ett system med dubbla anknytningsmöjligheter bör under sådana förhållanden kunna tillämpas jämväl i fråga om den kommunala flickskolan*».

Gentemot en dylik, dess bättre skäligen enastående handläggning av allvarliga angelägenheter må det tillåtas oss att rikta en bestämd gensaga. För det *första* måste det uppmärksammas, att, såsom ovan visats, det varit så långt ifrån, att departementschefen vid riksdagsbeslutets fattande från sina utgångspunkter haft någon invändning att göra, att han direkt fann sig föranlåten erinra om att den kommunala flickskolan skulle bereda den kvinnliga ungdomen de studiemöjligheter, som de avvisade realskolelinjerna vid de privata flickskolorna avsågo att öppna. För det *andra* kan det omöjligt förbises, att genom riksdagens bestämda ståndpunktstagande här förevarande spörsmål upphört att utgöra en departementschefens personliga angelägenhet. I detta läge saknar det intresse att få del av motiven till föredragande departementschefens växlande av ståndpunkter. Det centrala kravet förblir effektuerandet på ett *lojalt* sätt av riksdagens fattade beslut. Det vill också synas som om denna verkligt betydelsefulla omständighet av departementschefen fullständigt förbisetts, att döma av det anmärkningsvärda faktum, att riksdagens ställningstagande icke med ett ord beröres å sid. 19—23 av propositionen. För det *tredje* måste det ihågkommas, att, även om departementschefen ägt fog för sitt här kritiserade betraktelsesätt ifråga om anknytningen, resonemanget å sid. 19 ff. lider av allvarliga brister. Det ordas där om »*den för reformen grundläggande principen* att å varje läroverksort tillfälle i skäligh utsträckning bör beredas till omedelbar övergång från folkskolans sjätte klass till läroverket». Underkastar man denna framställning en närmare undersökning, nödgas man konstatera, att den i väsentliga avseenden är ofullständig och vilseledande. De av 1927 års proposition hämtade orden avsågo nämligen icke att fastslå någon för reformen i dess helhet grundläggande princip, utan hänförde sig allenast till vad departementschefen den gången betecknade såsom »*en grundläggande synpunkt*» icke för reformen utan uteslutande för *omläggningen av de gamla läroverken*.

När det åter gällde *nybildningar* hävdades i 1927 års proposition uttryckligen (sid. 130), att »*tungt vägande skäl* föreligga för att dessa läroverk anknyta uteslutande till sjätte folkskoleklassen». Även denna grundsats godtogs otvetydigt av riksdagen. Men detta faktum har uppenbarligen icke lämpat sig att i nu förevarande sammanhang bringa i erinran. Ingen lär nämligen kunna bestrida, att de kommunala flickskolor, som kunna uppstå genom privatläroverks ombildning, ur det allmännas synpunkt äro lika utpräglade nybildningar som de realskolor, vilka framgingo genom statens övertagande av kommuna mellanskolor.

Slutligen måste vi mot departementschefens uppläggning av den föreliggande frågan rikta en invändning, som onekligen träffar en kärnpunkt och på samma gång karakteriserar hela förslaget såsom ett klart avsteg från hela den senaste mansålderns demokratiska skolpolitik och följaktligen rättfärdigar omdömet, att propositionen avser att uppnå riksdagens medverkan

till genomförande av ett reaktionärt förslag. När de privata flickskolorna år 1909 på framställning av den Lindmanska regeringen fingo sina anslagsförhållanden reglerade, fastslogs i propositionen den principiellt betydelsefulla grundsatsen, att staten ej borde tvinga de högre flickskolorna att upprätthålla med folkskolan parallella klasser utan i denna fråga *ställa sig neutral*. Läroverksöverstyrelsen hade nämligen föreslagit, att inga andra flickskolor än sådana som hade minst sju klasser skulle komma i åtnjutande av statsunderstöd. Mot denna ståndpunkt anmärktes i propositionen, att en flickskola skulle gå miste om statsunderstödet, om en eller flera av dess lägre klasser indroges. Och det var i anledning härav som propositionen formulerade anslagsvillkoret så, att *skolan skulle ha minst fyra årsklasser utöver den egentliga folkskolan*. Statsunderstödet skulle beräknas icke efter lärjungantalet utan efter antalet årsklasser *över* folkskolan. Såsom sådana räknades klasserna över den tredje elementarklassen, vilken med avseende på lärjungarnas ålder ansågs parallell med den egentliga folkskolans fjärde klass. Sju- och åttaklassiga flickskolor skulle således kunna erhålla statsunderstöd beräknat för fyra- respektive fem årsklasser. Detta blev också riksdagens beslut.

Med här berörda grundläggande princip för statsunderstödet utgående har departementschefen visat sig förtrogen i 1927 års proposition, då han bland annat anförde, att villkoren för understöd till högre flickskola av riksdagen utformats på ett sådant sätt, att skolan erhåller direkt understöd allenast för klasser utöver folkskolans stadium. Det tillfogades, att den definitiva ordning, som inom en näraliggande framtid borde komma till stånd, *icke* i nu berörda avseende *kunde bygga på andra grundsatser*, än de år 1909 fastställda. Som en konsekvens av gällande ordning föreslogs i propositionen jämväl att riksdagen såsom villkor för statsunderstöd till högre flickskola skulle uppställa, att skolan med avseende på det kunskapsmått, som erfordras för inträde i skolans första klass, skulle vara grundad *minst* på genomgången tredje klass i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer.

I nu berörda avseende skänkte riksdagen (skr. 262 sid. 96—97) sin avslutning i det hela till de synpunkter i fråga om privatläroverkens ställning för framtiden, som av departementschefen uttalats. I enlighet härmed skulle nämnda läroverk åtnjuta understöd av staten efter i stort sett samma grunder som hittills. Som en konsekvens av den förändrade organisationen av de allmänna läroverken, krävdes emellertid, att anknytningen skulle ske till folkskolans fjärde klass, i den mån ej anknytning till högre folkskoleklass betingades av skolans organisation. Denna ståndpunkt kom till uttryck i riksdagens beslut, att sådan skola efter utgången av läsåret 1930—1931 skall vara grundad *minst* på genomgången fjärde klass i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer.

Sedan tjugu år har alltså den nuvarande privata flickskolan kunnat an-

ordnas som en femklassig skola byggande på avslutad folkskola. I den mån vederbörande samhällen ställa ett dylikt villkor för sitt ekonomiska stöd åt flickskolan, kan när som helst bottenskoleprincipen vinna tillämpning på detta område. Och man är helt visst berättigad förvänta, att åtgärder i sådant syfte skola komma till stånd i de städer, där en mera utbredd önskan om en sådan utveckling gör sig gällande. Begagnas sålunda den organisatoriska frihet, som grundlades genom 1909 års beslut och som bekräftades av 1927 års riksdag kommer den privata flickskolan att bli femklassig. Och det lär svårigen stå i överensstämmelse med den fastslagna »neutraliteten» att förvägra en så beskaffad skola normalskolekompetens.

Det synes oss vara av fundamental vikt att jämväl fasthålla detta faktum, när man går att bedöma departementschefens ställning till den kommunala flickskolan. Departementschefen har »kommit till det resultatet, att en femklassig skola, byggd på folkskolans sjätte klass, icke skulle, även om den erhöles den av de sakkunniga föreslagna organisationen och kursläggningen, kunna förverkliga den nuvarande flickskolans studiemål». Och med stöd allenast av den auktoritet, som två reservanter inom skolöverstyrelsen (undervisningsråden Rydberg och Johansson) må kunna representera, går departementschefen tvärtemot sina egna sakkunniga samt skolöverstyrelsens flesta ledamöter, att »helt övergiva tanken på upprättande av den femklassiga skolan». I 1927 års proposition deklarerade departementschefen, att skolan borde vara 5- eller 6-årig, nu har ståndpunkten förskjutits till att avse 7- eller 6-årig.

Undersöker man närmare, huru anknytningen tänkts reglerad, finner man, att den 7-åriga skolan, byggd på folkskolans fjärde klass, är avsedd att utgöra huvudtypen, i det att anknytning under alla omständigheter vid en s. k. förenad lärokurs skall anordnas till fjärde klassen, medan lärjungar, som genomgått folkskolans högsta klass skola vinna inträde i skolans andra klass och där endast i mycket ringa utsträckning åtnjuta särskild undervisning. Härav följer alltså, att riksdagens medverkan påkallas till en principiellt djupt betydelsefull avvikelse såväl från tidigare bestående ordning som ock från den grundsats, på vilken fjolårets omorganisation av de allmänna läroverken byggde. I det föregående hava vi redan uppvisat, att staten icke direkt understöder flickskolornas klasser, i den mån dessa äro parallella med folkskolans högsta stadium. Detta skulle däremot bli fall, om Kungl. Maj:ts förslag vinner riksdagens bifall. Och i fjolårets proposition fastslogs uttryckligen, att läroverk med enkla klassavdelningar skulle anknyta uteslutande till folkskolans sjätte klass. Denna grundsats godtogs jämväl av riksdagen, och undantag i tillämpningen medgavs blott, där särskilda omständigheter ansågos föreligga — i alla utom ett fall dessutom allenast *tills vidare*.

I ytterligare ett avseende strider det nu föreliggande förslaget mot den ställning föredragande departementschefen intog i 1927 års proposition. Vi åsyfta härvid de sinsemellan i detaljer något avvikande anordningar, som

man under den föregående skoldiskussionen betecknat såsom övergångskurser eller övergångsklasser. En sjuårig skolas andra klass blir nämligen för de från folkskolan nyintagna lärjungarna i realiteten ingenting annat än en sådan övergångsklass. Av det propositionen vidfogade timplanförslaget inhämtar man sålunda, att de från folkskolan kommande lärjungarna skola delta i all klassens undervisning, bortsett från 1 veckotimme i vartdera av ämnena modersmålet och matematik, samt därjämte undervisas i tyska 8 veckotimmar, mot övriga lärjungars 5 timmar. Inför detta projekt torde det finnas fog för att erinra om det välgrundade omdöme, som föredragande departementschefen avgav i fjolårets proposition om de då under övervägande varande övergångsklasserna: »— — — lära så vägande skäl kunna anföras mot anordningen, att den enligt min åsikt icke bör ifrågakomma till vidtagande. Såsom de skolsakkunniga påvisat, skulle *undervisningsplanen*, *liksom även undervisningen*, *knappast kunna tillfredsställande ordnas. Och själva tanken*, att vissa lärjungar från folkskolan, måhända de ekonomiskt ogynnsammast ställda, skulle sammanföras i en särskild avdelning och under en helt visst *mycket ansträngande och pressande snabbkurs* bibringas nöd- torftiga kunskaper för att bestå inträdesprovet till läroverket, ter sig för mig *föga tilltalande*. Redan med hänsyn härtill, har jag icke ansett lämpligt att ifrågasätta statens medverkan till anordnande av dylika övergångsklasser eller -kurser». Riktigheten i dessa omdömen synes oss obestriddig och kan icke rubbas av det förhållandet, att departementschefen nu övergivit sin tidigare position.

Då sålunda det nu föreliggande förslaget i vad det gäller flickskolans anknytning till folkskolan och skolkursens längd på alla väsentliga punkter strider mot det principbeslut 1927 års riksdag fattat, måste vi bestämt påyrka, att propositionen i dess nu avhandlade del icke måtte vinna riksdagens godkännande.

Linjeddifferentieringen.

Den förut här lämnade framställningen åbagalägger, att Kungl. Maj:ts förslag i grundläggande avseenden befinner sig i flagrant strid med den ståndpunkt riksdagen nyligen intagit, och föredragande departementschefen har också varit hänvisad att därvid desavuera sina egna sakkunniga, de s. k. 1927 års skolsakkunniga. Om man har alla skäl att beklaga, att så är förhållandet, måste man däremot med bekymmer konstatera, att desavueringen icke tillika sträckt sig till en annan sida av skolans organisation, den s. k. linjeddifferentieringen, beträffande vilken ett avståndstagande hade varit i hög grad befogat.

Förslaget innebär i korthet, att kommunal flickskola i sina två högsta klasser skall uppdelas å linjer, en teoretisk och en praktisk. I själva verket är detta en lek med ord så till vida, som den teoretiska linjen icke är av-

sedd att vara renodlat teoretisk och den praktiska heller icke renodlat praktisk. Man skulle snarast kunna karakterisera förslagets verkliga innebörd så, att ingen av de s. k. linjerna tillfredsställer de krav, som enligt vår mening måste ställas på en allmänbildande skola av här ifrågavarande slag. Den teoretiska ger för litet av praktisk utbildning för hemmet, den praktiska ger för litet av allmänbildning och alldeles för litet för att kunna gälla som yrkesutbildning.

Med den ståndpunkt vi i det föregående intagit beträffande skolans allmänna bildningsmål, måste vi i fråga om lärokursernas innehåll och anordning bestämt motsätta oss ett avsteg från vad som hittills gällt, bortsett givetvis från den anpassning av kursplanerna efter en ny tids pedagogiska krav, som enligt 1927 års riksdags beslut skall avse samtliga skolformer. Förslaget i nu berörda del har också mottagits med så gott som enstämmigt ogillande. Ock då riksdagen krävt en särskild utredning om praktiska utbildningslinjer, föreligga alla skäl att tills vidare uppskjuta åtgärder för motsvarande grundsatsers tillämpning inom flickskolan, intill dess frågan kan bedömas i det större sammanhang, vari den måste skärskådas. Vid ett motsatt tillvägagångssätt löper man allvarlig risk att råka på villospår, att från början misskreditera en dylik utbildning till obotlig skada för det fortsatta reformarbetet. Alldeles särskilt hava vi känt behov att höja ett varningens ord inför departementschefens reformiver på nu förevarande punkt med tanke därpå, att den praktiska linjen icke skulle meddela någon på förhand bestämd kompetens. De unga skulle lockas in på denna väg, utan att de i det praktiska förvärvsarbetet skulle kunna tillgodogöra sig utbildningen.

I anslutning till vad nu anförts och på grund av vår principiella ställning till flickskolans allmänna bildningsmål, kunna vi ej giva vår anslutning till andra förslag än sådana, där undervisningen anordnas i huvudsaklig överensstämmelse med vad i den hittillsvarande skolan skett, dock med stärkande av ämnena kvinnilg slöjd och hushållsgöromål, eventuellt därigenom att tillfälle till valfria tilläggskurser i dessa ämnen beredas.

Flickskolan och gymnasiet.

Den icke minst överraskande punkten i de sakkunnigas flickskoleprogram utgjorde den *principiella isolering*, som hävdades för denna undervisningsanstalt. Läsaren av de sakkunnigas betänkande kan svårigen undgå det intrycket, att de sakkunniga levat sig in i den föreställningen, att om flickskolans undervisningsprogram gjordes tillräckligt komplicerat, om dess kurser för de olika klasserna utformades unher möjligast största skiljaktighet från realskolans, skulle den svenska kvinnan för framtiden vara räddad åt hemmet och vägen till studentexamen, tack vare det anordnade spärrsystemet.

met, göras alltmer oframkomlig för massan av kvinnlig ungdom. Och den som följt skolreformens behandling vid 1927 års riksdag, alldeles särskilt i den mån denna dirigerades av departementschefen, måste en smula förvånad göra sig den frågan om den återvändsgränd, som icke utan möda arrangerats, hörde hemma i den planritning för enhetsskolan, som vunnit statsmakternas godkännande. Var och en som har någon erfarenhet av livets och skolans realiteter måste därjämte säga sig, att de sakkunniga härvid blivit offer för en beklaglig felsyn. Så långt ifrån att isoleringsståndpunkten skulle bevara kvinnan åt hemmet och minska tillströmningen till studentexamen, torde denna väg leda till att flickskolan komme att undvikas av *alla* de flickor, vilkas föräldrar icke redan från början föresatt sig, att gymnasiestudier icke under några omständigheter skulle ifrågakomma. På så sätt skulle man uppnå raka motsatsen till vad man önskade. Realskolan, icke flickskolan bleve den normala skolformen för de unga flickor, vilka ville hålla olika utbildningsvägar öppna. Det säger sig självt, att en sådan tingens ordning icke överensstämmer med intentionerna hos dem, som med oro sett samundervisningen knäsättas som den normala skolformen för gossar och flickor,

Under dessa omständigheter har det icke varit ägnat att överraska, att de sakkunnigas en smula underliga reformplaner mötte motstånd redan hos flick- och samskoleföreningen, som påyrkat, att ordnad övergång till gymnasium skulle öppnas från den 7-åriga skolans femte klass. Ännu bestämde underkännes sakkunnigsståndpunkten av skolöverstyrelsen, som uttalar bland annat följande:

För litet hänsynstagande i detta avseende komme otvivelaktigt att verka återhållande på skolans rekrytering, därigenom att de flickor, vilka önskade hålla gymnasievägen öppen, såge sig nödsakade att avstå från de fördelar, flickskolan kunde erbjuda i jämförelse med realskolan.

Vid sådant förhållande syntes det överstyrelsen nödvändigt att upprätthålla den grundsatsen, att undervisningen i flickskolan erhöll en sådan lagging, att från skolans fjärde klass inträde kunde vinnas i det fyraåriga gymnasiets första ring.

Överstyrelsen åtnöjer sig emellertid icke med detta krav. Den anser det därjämte med hänsyn till läroverksorganisationens och icke minst de statliga flickläroverkens organisation av nöden, att enahanda övergångsmöjligheter öppnades jämväl från femte klassen till det treåriga gymnasiets första ring.

Lika bestämt reses samma fordran från det praktiska livets målsmän, representerade av en så auktoritativ organisation som svenska stadsförbundet. I dess utlåtande finner man bland annat följande uttalande:

Med den skarpa gräns, de sakkunniga uppdragit mellan vägen till real- eller studentexamen å ena sidan och kommunala flickskolan å den andra, bleve följden antingen att valet finge ske på ett tidigare stadium än önsk-

värt vore eller att föräldrarna undveke kommunala flickskolan för att under alla förhållanden hålla möjligheterna öppna till en examen, som dock gäve åtminstone viss formell kompetens. Om det kunde befaras att den bristande kontakten med andra skolformer gjorde den föreslagna kommunala flickskolan mindre begärlig, måste man självfallet på kommunalt håll ställa sig avvisande mot tanken att begära inrättandet av sådana skolor.

Med kännedom om den ståndpuokt, departementschefen deklarerat i sitt förut återgivna uttalande under skoldebatten, skulle man onekligen haft skäl att vänta, att han åtminstone inför den från olika håll framförda kritiken mot de sakkunnigas organisationsprojekt skulle hava avböjt att medverka till dettas realiserande. I stället överraskas man att finna departementschefen förklara sig »förhindrad förorda, att *generella* anordningar vidtagas för att åstadkomma anknytning mellan flickskolan och gymnasiet». Det beaktande, som man kunnat förvänta, av de tungt vägande synpunkter, vilka i det föregående framhållits, inskränker sig till en platonisk förklaring att »utan större svårighet lämpliga *individuella* övergångsanordningar kunna läggas till rätta». Det ligger emellertid i sakens natur, att flickskolans lärjungar äro föga betjänade med att deras lärare skänka dem någon handledning i självstudier för en allvarlig inträdesprövning i ett stort antal ämnen. Vad de önska och behöva är i stället ett *avgångsbetyg* från läroanstalten, som för dem öppnar tillträde *utan inträdesprövning* till ett gymnasium. Och då den kommunala flickskolan skulle utgöra en offentlig läroanstalt, borde en sådan ordning med lätthet kunna åvägabringas under liknande former, som redan anlitats beträffande den kommunala mellanskolan.

Vi skulle haft lättare att förstå den här kritiserade ståndpunkten, om kravet på ordnad förbindelse mellan flickskolan och gymnasiet utgjort någonting nytt inom vår skolorganisation. Men som allmänt veterligt är, gäller för närvarande, att den privata flickskolan låtit sig angeläget vara att anordna sin undervisning på ett sådant sätt, att en övergång utan större svårigheter kunnat äga rum. Och behovet blir givetvis ingalunda mindre, sedan möjligheterna för flickornas gymnasiestudier avsevärt ökats genom omläggning av det stora flertalet högre läroverk till samläroverk. Hittills har denna studiegång varit förbunden med mycket höga kostnader. För framtiden blir förhållandet ett annat. Och dock finner man, att år 1926 vid de 12 flickläroverk, som äro förbundna med gymnasier, ej mindre än 160 flickor övergingo till detta. Detta gör genomsnittligt i det närmaste 15 flickor vid varje skola. Självfallet äro »individuella» studieanordningar under dylika omständigheter av rent praktiska skäl ogenomförbara. Vid övriga skolor, fränsett dem, som enligt 1927 års riksdagsbeslut förutsatts icke framtiden komma i åtnjutande av statsunderstöd, avgingo samma år ej färre än 123 lärjungar under uppgift att de hade för avsikt att söka inträde på gymnasiet.

I belysning av nu berörda förhållanden, vilka synas hava helt undgått

departementschefens uppmärksamhet, ter sig den av Kungl. Maj:t intagna ståndpunkten fullständigt ohållbar. Och vi tveka icke att karakterisera det såsom ett ödesdigert missgrepp, om riksdagen skulle lämna sin medverkan till en ordning, som måste äventyra den kommunala flickskolans hela intellektuella och pedagogiska standard.

Reformens kostnader.

Om propositionen nr 116 i fråga om timplaner och pedagogiska detaljer präglas av en utförlighet, som man icke tidigare mött i liknande framställningar, utgör kapitlet »kostnadsberäkning» ett mycket detaljfattigt bidrag till belysande av en ur riksdagssynpunkt dock särdeles betydelsefull, man skulle utan överdrift kunna säga grundläggande sida av den föreslagna reformen. Det enda som i detta avseende bjuds å de tre sidor, vilka ägnas åt detta problem, är en översikt av kostnaderna för kommunala flickskolor av olika typer. Den för ett bedömande av statens och vederbörande kommuners totalkostnader ännu viktigare upplysningen, i vilken utsträckning flickundervisningen kan beräknas övertagas av den nya skolformen, söker man förgäves i propositionen. »Man har nu, lika litet som vid de kommunala mellanskolornas tillkomst, några hållpunkter för att kunna beräkna, hur många skolor av nu ifrågasatt organisation som kunna komma att inrättas under de närmaste åren», är den föga klagörande upplysning, som departementschefen anser sig behöva tillhandahålla riksdagen.

Söker man till en början bilda sig ett omdöme om de hållpunkter för kostnadsfrågans prövande, som propositionen lämnar, nödgas man omedelbart rikta den invändningen mot desamma, att statens kostnader räknats i underkant. När en av förutsättningarna för skolans organisation angives vara, att minst halva antalet lärare skall utgöras av kvinnor, kan det icke vara berättigat att räkna med en fördelning av 5 kvinnliga och 2 manliga lärare eller såsom jämväl i ett fall skett 5 kvinnliga och 1 manlig lärare. Det låter sig icke heller försvara att konsekvent förutsätta kvinnlig rektor. Verkligheten skall för visso här, liksom i fråga om de kommunala mellanskolorna, ådagalägga, att fördelningen kommer att bli en annan, för stat och kommun vida dyrbarare. Anmärkas må ytterligare, att sättet för beräkningen av ålderstilläggens inverkan lämnar rum för befogade anmärkningar.

Om det än låter sig sägas, att det givetvis undandrager sig ett *säkert* bedömande, i vilken omfattning de nuvarande privata flickskolornas uppgifter kunna komma att övertagas av kommunala, borde det icke hava utgjort någon oöverkomlig uppgift att beräkna den inträdande kostnadsökningen, under den tänkta förutsättningen att den privata flickskolans verksamhet *fullständigt* övertoges av den kommunala. På så sätt skulle riksdagen dock

erhållit åtminstone ungefärlig föreställning om den *maximikostnad*, som reformen skulle förorsaka staten i främsta rummet, men även kommunerna.

Vissa, låt vara mycket grovt approximativa beräkningar i detta avseende kunna åvägabringas i anslutning till propositionens jämförelse mellan kostnaderna för en 8-klassig flickskola (Södertälje) och en kommunal flickskola med förenad lärokurs och med teoretisk och praktisk linje (Bil. 8 sid. 118).

Vi meddela här ett sammandrag av den ifrågavarande översikten och tillfoga i anslutning till vad nedan närmare framhålles några korrigerade siffror.

Jämförelse mellan kostnaderna för en 8-klassig flickskola (Södertälje) och en kommunal flickskola.

	Elementarläro- verket för flickor 1926	Kommunal flick- skola med före- nad lärokurs
Statsbidrag	45,739: 60	49,619: 51
Kommunalbidrag	12,020: 19	19,132: 50
Antal lärjungar enl. propositionen	263	175
(korrigerat . . . . .)	263	140)
Statsbidrag per lärjunge enl. propositionen	173: 91	283: 54
(korrigerat . . . . .)	—	354: 43)
Kommunalbidrag per lärjunge enl. propositionen	45: 70	109: 33
(korrigerat . . . . .)	—	136: 65)

Anm. Vid ovanstående jämförelse har man utgått från att skolbyggnad med inredning och uppsättning av undervisningsmateriell och bibliotek m. m. finnes.

För att bli rättvisande torde emellertid materialet tarva någon korrektion, en korrektion, som parentetiskt anges här ovan. Alldeles uppenbart är nämligen, att med ett maximiantal av 30 lärjungar i klassavdelning och ett minimiantal av 10, det beräknade totalantalet av 175 lärjungar i 7 klasser är allt för högt beräknat. Försiktigheten bjuder, att det genomsnittliga antalet för klass begränsas till 20. Kostnaderna måste alltså fördelas på 140 i stället för på 175 lärjungar. Man kommer under denna förutsättning till *ett statsbidrag per lärjunge av 354 kronor och ett kommunalbidrag av 137 kronor*. Detta innebär en stegring av det förra med 180 kronor eller mer än 100 procent och av det senare med 91 kronor eller omkring 200 procent. Och dock torde såsom förut nämnts siffrorna för läraravlönningar för att bli rättvisande böra något höjas, varigenom nyss angivna siffror ytterligare stiga. Sistlidna läsår hade de privata flickskolor, som kunna förutsättas fortbestå, i klasserna 2—8 omkring 16,000 lärjungar. Under förutsättning att flickskolan genomgående kommunaliseras, skulle man alltså med

angivna utgångspunkt nödgas räkna med att utgiftstegringen uppgår för *staten* till $16,000 \times 180$ kronor eller omkring . . . . . 2,880,000 kronor, för kommunerna till $16,000 \times 91$ kronor eller omkring . . 1,500,000 kronor.

I sistnämnda siffra ingå emellertid icke kostnaderna för skollokaler och deras inredning.

Det är som synes högst avsevärda belopp, som reformen måste komma att kosta stat och kommun, utan att genom densamma, på grund av oklok och dogmbunden planläggning, en förbättrad flickundervisning uppnås. Och även om mot de härledda maximisiffrorna den invändningen riktas, att en fullständig kommunalisering icke inträder, så lär det icke kunna jävas, att *varje kommunal flickskola*, som grundas i ersättning för en privat, kommer att för *statsverket* medföra *en fördubbling* av *årskostnaden* för *varje lärjunge* och för *kommunen* *en tredubbling* av *motsvarande kostnad*.

Då vi betrakta kostnadssynpunkten såsom utslagsgivande för bedömandet av Kungl. Maj:ts förslag, ha vi emellertid icke ansett oss kunna inskränka oss till den belysning, som de meddelade siffrorna kasta över den föreliggande organisationsfrågan. Vi ha ansett oss böra för all säkerhets skull söka åvägabrunga även andra hållpunkter för en uppskattning och ha därför beräknat kostnaderna för varje särskild skola och meddela här de hudsakliga resultat, som vid ett sådant beräkningssätt vunnits.

Kostnader för en organisation med kommunala flickskolor,

om de privata flickskolorna allmänt ombildas. Beräkningarna hänföra sig till höstterminen 1927.

	Stockholm	Göteborg	11 till nedläggande förutsatta skolor (Enköping m. fl.)	Övriga flickskolor utom Hindås	Summa
	Kronor	Kronor	Kronor	Kronor	Kronor
Förslagsanslaget till kommunala flickskolor . .	883,388	410,300	331,637	1,948,075	3,573,400
Förslagsanslaget till tillfällig löneförbättring .	153,318	72,812	58,982	340,312	625,424
Dyrtidstillägg av statsmedel	371,035	175,775	146,577	829,415	1,522,802
<i>Statens</i> samtliga kostnader (utom pensionering)	1,407,741	658,887	537,196	3,117,802	5,721,626
Kommunalbidrag	402,898	198,258	224,315	988,842	1,814,313

Beräkningarna hava verkställts i full anslutning till de kalkyler, som framlagts i propositionen, dock med de avvikelserna, att ålderstilläggen förutsatts i medeltal utgöra 2 för varje lärare, att de kvinnliga lärarna äro en, respektive två fler än de manliga, allteftersom hela antalet ämneslärare är udda eller jämt samt att vid halva antalet skolor manlig rektor är anställd, vil-

ket medför att vid var och en av dessa skolor biträdande föreståndarinna måste förekomma.

Såsom framgår av den tabellariska sammanställningen, skulle förslagsanslaget till kommunala flickskolor komma att belöpa sig till 3,573,400 kronor, och förslagsanslaget till tillfällig löneförbättring till 625,424 kronor, varjämte för dyrtidstillägg skulle erfordras 1,522,802 kronor. Statens sammanlagda kostnader för den kommunala flickskolan skulle alltså under angivna förutsättningar komma att uppgå till omkring 5,721,000 kronor. För närvarande draga motsvarande läroanstalter (klasserna 2—8) en kostnad för statsverket av omkring 3,400,000 kronor, inberäknat tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg. *Merkostnaden för statsverket* skulle således enligt den verkställda detaljkalkylen *icke kunna sättas lägre än till 2,321,000 kronor.*

Såsom synes avviker den sålunda framkomna siffran något från den, som vunnits genom den rent approximativa beräkningen. Emellertid torde båda undersökningarna giva klart vid handen, att kostnadsökningen måste bli synnerligen betydande.

En enligt propositionens grunder verkställd beräkning av kommunens kostnader visar ett totalbelopp av 1,800,000 kronor. Några hållpunkter för bedömande av de nuvarande kommunala utgifterna för motsvarande ändamål hava vi icke kunnat förebringa ur tillgängligt material. Emellertid må det framhållas, att de ifrågavarande kostnaderna i verkligheten komma att ställa sig vida högre än de här angivna. Ingen hänsyn har nämligen tagits till ränta och amortering å lån för skolbyggnader, kostnader för inredning och möblering m. m. Vidare gäller, att ersättningen till lärare för bostad och bränsle upptagits till alltför låga belopp. Det kan med ledning av i propositionen meddelade uppgifter beräknas, att sagda ersättning förutsatts utgöra för rektor (5 rum och kök samt bränsle) 1,400 kronor, för manlig lärare (4 rum och kök samt bränsle) 900 kronor och för kvinnlig lärare (3 rum och kök samt bränsle) 800 kronor. Då samtliga här ifrågavarande läroanstalter torde komma att bli förlagda till städer, flertalet till större städer, synes man på goda grunder kunna utgå ifrån, att de nämnda beloppen för att motsvara verkligheten måste väsentligt höjas. Härigenom komma givetvis kommunernas kostnader att avsevärt överstiga det belopp, som ovan erhållits genom konsekvent tillämpning av propositionens utgiftssiffror.

Såsom ovan erinrats, grunda sig de utförda beräkningarna på den förutsättningen, att samtliga privata flickskolor kommunaliseras. Även om denna förutsättning icke fullständigt förverkligas, komma givetvis statsutgifterna för flickornas undervisning att undergå en avsevärd relativ ökning. Ty de anförda siffrorna lägga i dagen, att *varje särskild skola* för staten lika väl som för kommunen *blir väsentligen dyrbarare än de nuvarande privata flickskolorna.* Belysande för den inträdande utgiftsstegringens omfattning är, att en kommunalisering av enbart flickskoleväsendet i Göteborg skulle draga

en kostnad av grundanslaget nästan lika stor som hela det nuvarande reservationsanslaget till högre flickskolor. Detta faktum finnes ingenstades i propositionen klart framlagt.

Sammanfattning av kritiken.

Den föregående framställningen har alltså ådagalagt, att Kungl. Maj:ts proposition på avgörande punkter befinner sig i strid med de grundlinjer, som av 1927 års riksdag uppdrogos för den kommunala flickskolans organisation. Den föreslagna skolans anknytningsförhållanden regleras sålunda på ett sätt, som gör skolformen otillgänglig för stora lärjungegrupper i städerna, liksom ock för landsbygdens ungdom. Undervisningens planläggning och anordning lämnar rum för tungt vägande anmärkningar av innebörd, att skolan icke kan skänka sina lärjungar erforderlig allmänbildning, på samma gång den på ett betänkligt sätt begränsar möjligheterna för meddelande av den på hemmet inriktade praktiska utbildning, som utgör den nuvarande flickskolans viktigaste säruppgift. Och genom isoleringen gentemot gymnasiet framtingas flickornas anlitande av realskolan i en omfattning, som måste ingiva de största betänkligheter, icke minst ur statsfinansiell synpunkt. Slutligen medför den föreslagna anknytningsprincipen i förening med den projekterade organisationen, att skolformen måste komma att pålägga såväl stat som kommun så avsevärda kostnader, beträffande vilka dock Kungl. Maj:t underlåtit att framlägga erforderliga beräkningar, att det redan med hänsyn härtill synes oss uteslutet, att det föreliggande förslaget kan utgöra tillfredsställande grundval för ett riksdagsbeslut i ärendet.

Vi se oss under hänvisning till vad sålunda anförts nödsakade att påyrka avslag å Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Till denna vår ståndpunkt har jämväl bidragit, att, i enlighet med vad som anförts i 1927 års riksdags skrivelse nr 262, frågan om den kommunala flickskolans organisation och de statliga flickläroverkens fördelning mycket nära sammanhänger. Ehuru riksdagen hemställt om framläggande för 1928 års riksdag av en plan för inrättande av högre flickläroverk, har Kungl. Maj:t uraktlåtit att effektuera riksdagens ifrågavarande begäran. Härigenom har riksdagen berövats möjligheterna att, såsom avsett var, pröva de nämnda frågorna i ett sammanhang. Efter vad vi från olika håll inhämtat, är detta läge ägnat att medföra betydande svårigheter för vissa av de samhällen, i vilka högre flickläroverk, enligt vad riksdagen uttalat, borde komma till stånd. Man anser sig flerstädes hava behov av ett högre flickläroverk, men önskar tillika i viss utsträckning bibehålla möjligheterna till erhållande av högre flickskolutbildning. Men därvid finner sig kommunen icke kunna påtaga sig utgifterna för tillhandahållande av lokaler för två olika läroanstalter för flickor. De förberedande övervägandena hava på dessa orter utmynnat

däri, att undervisningsbehoven ändamålsenligast skulle tillgodoses genom ett högre flickläroverk, förbundet med en flickskolelinje. Det torde kunna förutsättas, att en dylik anordning av läroanstalten jämväl för statsverket framstår såsom den mest fördelaktiga. Men detta spörsmål låter sig på grund av Kungl. Maj:ts åtgöranden icke nu bedömas.

Det ligger i sakens natur, att genom ett avslag å propositionen nr 116 de möjligheter för ett samtidigt prövande av här berörda närbesläktade organisatoriska angelägenheter, som 1927 års riksdag önskade bereda, skulle hållas öppna. Och vi ha jämväl i denna omständighet funnit ett starkt käl föreligga för att riksdagen icke nu binder sig för en annan och väsentligen dyrbarare organisation än förslidet år avsågs.

Grundlinjer för den kommunala flickskolans organisation.

Inledningsvis hava vi låtit oss angeläget vara att noggrant fastställa innebörden av 1927 års riksdagsbeslut angående den kommunala flickskolans organisation. Jämväl i anslutning till den kritik, som vi funnit oss nödsakade att lämna av det föreliggande förslaget ur synpunkten av dess ytterst bristfälliga överensstämmelse med vad som sålunda fastställts, hava vi haft anledning att angiva vår ställning till skolans olika organisationsproblem. Med hänsyn till den fortsatta beredning av ärendet, som ett bifall till vårt framställda avslagsyrkande nödvändiggör, torde det få anses lämpligt, att vi sammanfattningsvis något utförligare framlägga vår syn på den föreliggande frågan.

I anslutning till vad som uttalades i de av oss framlagda motionerna vid 1927 års riksdag, hava vi genom att stödja tanken på den utbyggnad av den genomförda skolreformen, som den kommunala flickskolan skulle komma att utgöra, velat uppnå tre var för sig betydelsefulla förmåner. *Botten-skoleprincipen* skulle kunna vinna tillämpning även på detta undervisningsområde. Vidare skulle *terminsavgifterna* komma att *bortfalla* eller i varje fall avsevärt begränsas. Och slutligen skulle *lärarpersonalen* erhålla en *rättsligt tryggad ställning*.

Därest uppgiften så fattas — och att motiven för riksdagens ställningstagande sammanfallit med vad vi nyss angivit synes, såsom redan visats, icke lämna rum för något tvivel — torde någon tvekan angående de positiva reformlinjerna icke kunna föreligga.

Skolans bildningsmål bör icke avvika från vad som redan kan anses normaliserat genom den privata statsunderstödda högre flickskolan. Detta innebär en bildningsnivå i de teoretiska ämnena ungefärligen sammanfallande i det hela med realskolans, men med ett väsentligt starkare inslag av praktisk undervisning direkt inriktad på hemmet och kvinnans arbetsuppgifter därstädes. Skolan skall med andra ord å ena sidan skänka sina lärjungar

det mått av allmän medborgerlig bildning, som ansetts erforderlig ur synpunkten av förvärvsarbetets krav, å andra sidan grundligt förbereda de unga för att fullgöra de särskilda plikter, som hemmet pålägger kvinnan.

Det är redan med hänsyn till denna skolans dubbla uppgift naturligt, att lärotiden utsträcker sig över den för realskolan fastslagna. I samma riktning talar det skälet, att man gärna önskat anordna flickskolan på ett sådant sätt, att studierna där kunna fullföljas under större lugn än realskolan ansetts möjliggöra. Härvid inställer sig jämväl kravet på frihet från särskild avgångsexamen, en förmån som givetvis måste förutsätta garantier för att kunskapsmättet verkligen väl inhämtats.

Då man med utgångspunkt från flickskolans här skisserade uppgift går att överväga dess organisatoriska förhållanden, torde till en början stå fast, att anknytningen till folkskolan måste anordnas till sjätte klassen. Till denna ståndpunkt når man vare sig man tager sikte på 1927 års riksdagsbeslut i denna punkt, eller om man till grund för bedömandet lägger den ordning, som åvågs genom 1909 års beslut i fråga om privatläroverkens understödjande och som sedermera vid olika tillfällen konsekvent och med skärpa vidhållits vid prövningen av hithörande angelägenheter. Endast genom en dylik organisation vinnes syftet att öppna tillgång till här ifrågakommande utbildning för barnen ur den stora massan svenska hem, i städerna likaväl som på landsbygden.

Därest den privata flickskolan anordnar sin förbindelse med folkskolan på det sätt, som 1909 års beslut förutsatt såsom möjligt, eller med anknytning till folkskolans sjätte klass, skulle skolan komma att omfatta 4- eller 5-årig lärokurs. Då emellertid några 7-åriga flickskolor icke längre existera, utan samtliga statsunderstödda skolor av denna grupp numera omfatta 8 klasser, synes det förstnämnda alternativet kunna lämnas ur räkningen. Vårt förslag till fjolårets riksdag upptog också krav på en 5-årig skola. Såsom vi redan uppvisat, torde ingen tvekan kunna råda därom, att med en lärokurs av denna längd de ovan angivna uppgifterna skola kunna väl tillgodoses. Kursen skulle komma att bliva ett år längre än realskolans. Och genom den utsträckning av läsåret med 2 veckor, varmed årets proposition räknar, skulle i själva verket under hela skoltiden vinnas i det närmaste en termin i jämförelse med förhållandena i den nuvarande flickskolan. Vi anse oss också böra fasthålla vid att kompetensen bör bindas vid en dylik lärokurs. Skulle man emellertid inom vederbörande samhälle önska bereda flickorna tillfälle till ytterligare fördjupad utbildning på det teoretiska området och en grundligare förberedelse för det praktiska arbetet, hava vi intet att erinra emot att, efter prövning i varje särskilt fall, anslag må kunna utgå till en sjätte fortsättningsklass med friare studiegång.

På samma sätt som vi anse oss äga grundad anledning kräva, att flickskolans ställning till folkskolan regleras så, att skolan blir en för *alla* barn tillgänglig läroanstalt, framstår det för oss synnerligen angeläget, att dess

undervisningsplan så utformas, att förbindelse med gymnasiet upprätthålles. Först vid en sådan ordning kommer lärjungarnas val mellan flickskolan och realskolan att kunna försiggå fullt fritt och oberoende av störande bihänsyn. Och efter vår mening kan det i framtiden lika litet som hittills vara ägnat att medföra vanskligheter ur flickskolutbildningens synpunkter att bereda övergång från skolans fjärde klass till det fyraåriga gymnasiet första ring och från femte klassen till det treåriga gymnasiet första ring. Den sistnämnda fordran är en naturlig följd av det allmänna bildningsmål skolan skulle hava att fullfölja, den förstnämnda förutsätter allenast, att under fyra skolår i flickskolan inhämtas *minst* lika omfattande kunskaper som under tre år i realskolan. Däremot måste vi, under hänvisning till det förut anförda, avböja de lösligt motiverade uppslagen om linjedifferentiering i nu förevarande skolförhållanden.

I fråga om skolans ekonomiska förhållanden hava vi i fjolårets motion uttalat, att desamma i all huvudsak kunna regleras genom bestämmelser av samma innebörd och läggning, som utformats för den kommunala mellanskolan. Vi sakna anledning att i det hela modifiera denna ståndpunkt. Dock synes i ett avseende en avvikelse förtjäna övervägas, i syfte att uppnå en begränsning av det allmännas kostnader. Det synes oss riktigt, att kraven på antalet lärjungar i varje klassavdelning något skäpas, utöver vad som gäller för mellanskolan. I sådant avseende skulle vi vilja förorda, att genomsnittssiffran fastställes till 16 i varje klassavdelning, eller räknat för den femklassiga skolan i dess helhet till 80.

I syfte att i möjligaste mån begränsa utgifterna för denna del av undervisningsväsendet anse vi oss vidare böra framhålla, att upprättandet av kommunal flickskola å en ort städse måste förbindas med en motsvarande begränsning i de statsunderstödda flickskolornas antal inom vederbörande stad. Iakttages icke detta, löpa uppenbarligen det allmännas utgifter för här förevarande undervisningsändamål risk att över hövan växa.

Genom den organisation, som vi i överensstämmelse med 1927 års riksdagsbeslut önska giva den kommunala flickskolan, genom lärokursens förkortning till fem i stället för sju årsklasser, genom kravet på högre lärjungantal för klass och en indragning av statsunderstödet till redan existerande skolor med enahanda bildningsuppgift, skulle givetvis kostnaderna för en reform enligt de här uppdragna linjerna, vilka såsom redan nämnts innebära ett konsekvent fasthållande av fjolårets ståndpunkt, kunna väsentligen reduceras.

I detta avseende hava vi i syfte att lämna konkreta hållpunkter för bedömandet i särskild bilaga framlagt en detaljerad utgifts- och inkomststat motsvarande den, som återfinnes i bil. till propositionen, beräknad enligt enahanda allmänna grunder men med iakttagande av de korrigeringar i fråga om antalet manliga lärare samt ålderstillägg, vilka vi i det föregående framhållit såsom nödvändiga. Jämföres den ifrågakommande staten med den,

som meddelades å sid. 114 och 115 av propositionen (Bil. 5), finner man, att statens kostnader för varje skola nedbragts från 30,150 kronor till 21,225 kronor, en nog så avsevärd reduktion i betraktande av att utgifterna för löneförbättring och dyrtidstillägg minskas i samma proportion.

För att närmare belysa den betydelsefulla kostnadsfrågan hava vi vidare verkställt en beräkning av statens maximikostnader för en organisation med kommunala flickskolor, där de privata flickskolorna förutsättas fullständigt kommunaliserade. Beräkningen är gjord enligt enahanda grunder, som tillämpats vid den förut meddelade översiktstabellen rörande regeringsförslagets sannolika kostnader (sid. 22), vadan alla siffror äro fullt jämförliga. Antalet manliga lärare har sålunda antagits vara 1 mindre än antalet kvinnliga, om hela antalet är udda, eljest 2 mindre. I medeltal har räknats med 2 ålderstillägg för varje lärare. Vid halva antalet skolor förutsättes rektor vara man. Ersättning för bostad och bränsle har däremot upptagits med samma belopp som skett i propositionen, men den beräknade siffran måste ligga rätt avsevärt i underkant.

Den ifrågavarande beräkningen har givit följande resultat.

Kostnader för en organisation med 5-klassiga kommunala flickskolor,

om de privata flickskolorna allmänt ombildas. Beräkningarna hänföra sig till höstterminen 1927.

	Stockholm	Göteborg	11 till ned- läggande förutsatta skolor	Övriga flickskolor utöver Hindås	Summa
	Kronor	Kronor	Kronor	Kronor	Kronor
Förslagsanslag till kom- munala flickskolor . . .	588,900	281,425	234,975	1,340,900	2,446,200
Förslagsanslag till tillfäl- lig löneförbättring	105,558	50,584	43,296	241,730	441,168
Dyrtidstillägg av stats- medel	261,825	125,218	109,266	602,248	1,098,557
<i>Statens</i> samtliga kostnader					
utom pensionering . . .	956,283	457,227	387,537	2,184,878	3,985,925
Kommunalbidrag	346,010	165,285	204,175	873,610	1,589,080

Vad som förut sagts angående giltigheten av en dylik beräkning äger givetvis sin tillämpning jämväl å den här meddelade, så tillvida som totalantalet skolor icke kan med säkerhet bedömas. Men i ett avseende måste åt kostnadsberäkningen tillerkännas absolut giltighet och det är såsom utgångspunkt för en jämförande uppskattning av de sannolika kostnaderna enligt Kungl. Maj:ts och vårt här framlagda förslag.

En jämförelse mellan slutsiffrorna för statens kostnader vid de olika alternativen ger följande resultat:

Kungl. Maj:ts förslag	kronor 5,721,626
vårt förslag	» 3,985,925
<hr/>	
Skillnad kronor 1,735,701	

Redan i och för sig är denna skillnad, uppgående till över 1,700,000 kronor avsevärd nog. Ihågkommas måste vidare, att de restriktiva bestämmelser, vi ovan ansett oss böra förorda, äro ägnade att ytterligare öka kostnadsskillnaden mellan Kungl. Maj:ts och vårt förslag.

Vid ovan meddelade beräkningar har emellertid hänsyn icke tagits till den valfria ettåriga fortsättningskurs, som efter vår mening skulle kunna förekomma efter prövning i varje särskilt fall. Kostnaderna för en dylik kurs kunna med statsbidrag efter enahanda grunder, som gälla i fråga om skolan i övrigt, beräknas uppgå till omkring 6,000 kronor inklusive löneförbättring och dyrtidstillägg. I vilken utsträckning här berörda medgivande kan väntas utnyttjat låter sig givetvis icke bedöma.

Vad *kommunernas* kostnader angår, utvisar sammanställningen likaledes en väsentlig reduktion. Siffrorna ställa sig på följande sätt:

Kungl. Maj:ts förslag	kronor 1,814,313
vårt förslag	» 1,589,080
<hr/>	
Skillnad kronor 225,233	

Härvid gäller emellertid att den verkliga kostnadsdifferensen blir vida större än vad denna siffra omedelbart giver vid handen. Skolbyggnaderna, vilka ligga helt utom kalkylen, ställa enligt vårt förslag mindre anspråk i fråga om såväl klassrum som specialrum; lärarantalet är lägre, varigenom de verkliga utgifterna för bostad och bränsle måste ställa sig åtskilligt gynnsammare enligt vårt förslag.

Den senast lämnade utredningen har klart ådagalagt, vilka betänkliga ekonomiska konsekvenser ett beslut i enlighet med det föreliggande regeringsförslaget äro ägnade att medföra för staten alldeles särskilt, men jämväl för kommunerna. Efter vår mening har riksdagen redan i detta förhållande ett tungt vägande skäl för att icke nu biträda Kungl. Maj:ts proposition.

I anslutning till vad sålunda anförts få vi hemställa,

att riksdagen ville avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 116.

Stockholm den 20 mars 1928.

Gustav Möller.

Olof Olsson.

Rickard Sandler.

A. J. Bärge.

Ernst Wigforss.

Bilaga.

Utgifts- och inkomststat för 5-årig kommunal flickskola.

Utgifter.

Lärarlöner:

4 kvinnliga ämneslärare à 2,800: —	kronor	11,200: —	
2 manliga » à 3,300: —	»	6,600: —	
Ålderstillägg 8 à 300: — + 4 à 400: —	»	4,000: —	
Särskilt arvode åt rektor (kvinnlig)	»	1,200: —	
Ersättningar för bostad och bränsle	»	5,600: —	
Timlärare:			
teckning (10 t.), musik (5 t.), gymnastik (12 t.)			
à 85: —	»	2,295: —	
slöjd, 10 t. à 75: —	»	750: —	
hushållsgöromål, 9 t. à 80: —	»	720: —	32,365: —

Övriga utgifter:

Skolläkare	kronor	250: —	
Bibliotekarie	»	250: —	
Vaktmästare	»	1,800: —	
Inventarier, undervisnings- och förbruknings-			
materiell	»	1,000: —	
Bibliotek	»	300: —	
Skolans andel i pensionsavgifter till lärare . . .	»	1,160: —	
Ränta å förskott å statsbidrag	»	175: —	
Underhåll å byggnader	»	800: —	
Renhållning, lyse och bränsle	»	3,250: —	
Övriga utgifter	»	1,000: —	9,985: —
			Kronor 42,350: —

Inkomster.

Statsbidrag:

Grundanslag	kronor	14,000: —	
För manlig lärare	»	1,000: —	
Arvode åt rektor	»	800: —	
Ålderstillägg	»	4,000: —	
Undervisning i hushållsgöromål och slöjd 19 t.			
à 75: —	»	1,425: —	21,225: —
Kommunalt anslag och terminsavgifter	kronor	21,125: —	
			Kronor 42,350: —

Anm. Tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg ingå icke i staten.

